

10.10.2024

YVV/1894/2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Valtion tulo- ja menoarvio vuodelle 2025; HE 109/2024 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää pyynnöstä lausua hallituksen esityksestä HE 109/2024 vp valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 2025.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain soveltamista, edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Tähän tehtävän sisältyy myös ulkomaalaisten oikeuksien seuraaminen ja edistäminen, jonka osalta sisältyy toimivaltuuksia myös ulkomaalaislaissa. Lisäksi valtuutettu toimii maasta poistamisen valvojana, kansallisena ihmiskaupparaportoijana, sekä naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana. Kaikki tehtävät liittyvät keskeisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Toiminnastamme, julkaisuista sekä ajankohtaisista teemoista on tietoa [verkkosivuillamme](#).

1. Yleisesti hallituksen esityksistä valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Hallituksen esitykseen valtion talousarvioksi vuodelle 2025 sisältyy edelleen laajoja toimenpiteitä, joiden tavoitteena on sopeuttaa valtiontaloutta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa perustuslain 6 §:n mukaista yhdenvertaisuusperiaatetta ja syrjinnän kieltoa, jota yhdenvertaisuuslaki täsmentää, sekä perustuslain 22 §:n mukaista julkisen vallan velvoitetta turvata perus- ja ihmisoikeudet. Seuraavassa nostetaan esiin joitakin huomioita valtuutetun eri tehtävien näkökulmasta.

2. Lainsäädännön vaikutustenarviointi

Valtuutettu on myös kuluneen vuoden aikana lausunnoissaan monista tänä syksynä annettavista ns. budjettilaeista muutosten osalta esittänyt huolensa siitä, että esitysten yhteisvaikutuksia eri henkilöryhmiin ja kotitalouksiin ei ole tehty ennen esitysten antamista, eikä niiden perusoikeus- tai yhdenvertaisuusvaikutuksia ole riittävästi arvioitu. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asema on tunnistettava lainvalmistelussa.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi 23.9.2024 kaksi muistiota [sosiaaliturvamuu-
tosten yhteisvaikutuksen arvioinnista](#). Toisessa käsitellään erityisesti [vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturva- sekä sosiaali- ja terveyspalvelu-
lainsäädännön muutosten merkitystä perus- ja ihmisoikeuksien näkökul-
masta](#) eri ihmisryhmille.

STM:n selvityksessä käsitellään muutosten vaikutusta perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta, tarkastelukulmana erityisesti perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että selvitystä ei ole peilattu yhdenvertaisuuslain 5 §:n velvoitteeseen viranomaisille edistää yhdenvertaisuutta. 8 §:n pykälän syrjinnän kielto edellyttää myös viranomaistoimissa varmistamaan, että käytännöt ja toimenpiteet eivät muodosta sen enempää välitöntä kuin välillistä syrjintää. Selvityksessä on kuitenkin tarkasteltu eräiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tilannetta, joissa voi olla merkittävä osuus yhdenvertaisuuslain syrjintäperusteiden piirissä olevia henkilöitä, johtuen esimerkiksi vammaisuudesta, terveydentilasta, iästä, sosioekonomisesta asemasta (yhdenvertaisuuslaissa: muu henkilöön liittyvä syy), alkuperästä tai kansallisuudesta. Selvityksen kohteina ovat erityisesti 1) työikäiset, työvoiman ulkopuoliset henkilöt, 2) lapset, nuoret ja lapsiperheet, 3) ikääntyneet, sekä 4) vammaiset henkilöt.

Selvityksessä todetaan, että vuonna 2024-2025 toteutetut ja toteutettavat toimenpiteet kohdistuvat kumuloituvasti niin riittävään toimeentuloon kuin palvelujen saatavuuteen. Selvityksen mukaan (s. 46) muutokset sosiaaliturvaan lisäävät niiden kohteina olevien henkilöiden riippuvuutta toimeentulotuesta. Tämä on huolestuttava kehityssuunta, jolla voi olla vakavia ja pitkäkestoisia vaikutuksia esimerkiksi lapsiperheisiin, ja näin lapsiin

ja nuoriin. Syrjäytymisen ylisukupolvisuuteen tulisi hakea ratkaisuja, pikemmin kuin vahvistaa sitä.

Palvelujärjestelmään kohdistuvat leikkaukset ja muutokset vaikuttaisivat myös kohdistuvan ennen kaikkea muutoin haavoittuvassa ja taloudellisesti heikommassa asemassa oleviin henkilöihin ja ryhmiin. Selvityksessä (s. 49) viitataan muun muassa perustuslakivaliokunnan kantaan terveydenhuollon taloudellisesta saavutettavuudesta (PeVL 8/1999), ja siihen, että PeV (21/2016 vp) on myös katsonut, että maksujen suuruus ei saa johtaa siihen, että palveluja tarvitsevat joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen. Asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat voimakkaasti niihin ryhmiin, jotka ovat työterveyshuollon ulkopuolella ja heihin, joilla on suuri perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon tarve. Selvityksessä on todettu, että hoitotakuun lieventäminen sekä asiakasmaksujen ja lääkekustannusten nousu kohdistuvat erityisesti vammaisiin henkilöihin (s. 38-39).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että muutosten vaikutusten toteutumista seurataan erittäin tiiviisti. Vaikka muutosten taustalla on valtiontalouden tasapainon korjaaminen, eivät muutokset kuitenkaan saa vaarantaa perustuslain 19 §:n mukaista välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa, tai lapsen turvallisia kasvun edellytyksiä. On syytä varmistaa, että nopealla aikataululla voidaan korjata sellaiset toimenpiteet, jotka kumuloituvasti vaarantavat tiettyjen ihmisryhmien edellytykset välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, työelämäosallisuuteen ja turvattuun asumiseen. Tältä osin tuodaan sosiaali- ja terveysministeriön muistiossa esiin myös ihmisoikeussopimusten valvontaelinten suosituksia tältä osin. Muistiossa (s. 44) nostetaan esiin YK:n TSS- komitean suositukset vuodelta 2021, jolloin komitea otti kantaa vuosina 2015-2019 toteuttuihin sosiaaliturvan leikkauksiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on myös lukuisissa lausunnoissaan **ulkomaalaisia koskevasta sääntelystä** nostanut esiin tarpeen kattavalle yhteisvaikutusten arvioinnille. Eduskunnan on jo käsitelty ja tullaan myös syksyn aikana käsittelemään lukuisia perättäisiä ulkomaalaislain muutoksia, joilla on kootusti merkittäviä vaikutuksia ulkomaalaisten asemaan ja kotoutumisen edellytyksiin. On erityisen huolestuttavaa, että jotkut esityksistä voivat asettaa ulkomaalaisia ja myös ulkomaalaisia lapsia epävarmempaan ja haavoittuvampaan asemaan, ja näin myös alttiiksi hyväksikäytön

riskille. Myös talousarvioon sisältyvä huomattava leikkaus **kotoutumislain (681/2024)** nojalla kunnille ja hyvinvointialueille kohdennettuihin korvauksiin kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kotoutumisen ja ihmiskaupan uhreja tukeviin palveluihin herättää huolta siitä, miten kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kotoutumista voidaan tukea kunnissa, hyvinvointialueilla työvoimapalveluissa. Kotoutumista edistävillä palveluilla on tarkoitus edistää Suomeen muuttavien osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa (kotoutumislaki, 1 § 1 mom. 4) kohta), ja kotoutuminen edellyttää maahanmuuttajalta aktiivisuutta ja sitoutumista. Asetumista uuteen yhteiskuntaan tukee kuitenkin huomattavasti, jos asiantuntemusta, tietoa ja tukea on maahanmuuttajan saatavilla viranomaisten toimesta. Kansainvälistä suojelua saavat henkilöt, myös lapset, voivat usein olla myös vaikeiden kokemusten seurauksena traumatisoituneita ja erilaisten tukitoimien tarpeessa. On tärkeää, että kunnissa ja hyvinvointialueilla voidaan pitkäjänteisesti rakentaa tätä tukea, ja yhdenvertaisuusvaltuutettu toivoo, että muutetun kotoutumislain vaikutuksia kaiken kaikkiaan seurataan eduskunnassa tiiviisti.

3. Huomioita budjettilaeista

Valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä eduskunta käsittelee lukuisia lakeja, joilla voi olla tärkeitä vaikutuksia eri tavoin haavoittuvassa asemassa oleville ihmisryhmille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää naisiin kohdistuvan väkivallan raportointitehtävänsä näkökulmasta erittäin kannatettavana, että käsittelyssä on nyt **rikos- ja riita-asioiden sovittelua** koskevan lainsäädännön muutos. Tällä muutoksella luovuttaisiin pääsääntöisesti sovittelusta rikosasioissa, joihin liittyy lähisuhdeväkivaltaa. Valtuutettu on tukenut ja tukee tätä muutosta.

Eduskunta käsittelee syksyn 2025 aikana hallituksen esitystä **vammaispalvelulaiksi**. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korosti esitysluonnoksessa antamassaan lausunnossa, että jo aiemmin hyväksytyn vammaispalvelulain tavoitteet ovat kannatettavia ja toteuttavat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, osallisuutta yhteiskuntaan sekä tukevat itsenäistä elä-

mää. Valtuutettu pitää erityisen tärkeänä, että vammaispalvelulain soveltaminen voisi vahvistaa vammaisten henkilöiden työelämäosallisuutta. Vammaisten henkilöiden työelämäosallisuuden mahdollistamisen ja vahvistamisen tulee olla vammaispalvelulain ja sen nojalla annettujen palveluiden läpäisevää.

4. Yhdenvertaisuuden edistäminen hallinnollisissa uudistuksissa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on yhdenvertaisuuden edistämistyössään nostanut esiin eri hallinnollisten uudistusten toimeenpanossa suunnitellisen yhdenvertaisuustyön merkitystä. Ennen hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymistä valtuutettu lähetti joulukuussa 2022 [kirjeen](#), johon oli koottu yhdenvertaisuusvaltuutetun suosituksia erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan. Elokuussa lähetimme [kirjeen](#) 1.1.2025 käynnistyville työllisyysalueille, johon sisältyy suosituksia yhdenvertaisuuden edistämiseksi työvoimapalveluissa. Kirjeessä korostetaan myös työvoimapalvelujen ja hyvinvointialueiden saumatonta yhteistyötä erityisesti henkilöille ja ryhmille, joilla on monialaisen tuen tarpeita.

Talousarvioon vuodelle 2025 ei sisälly resurssimuutoksia valtuutetulle. Nykyiset resurssit joudutaan edelleen huomattavissa määrin kohdentamaan yksittäisten syrjäntäasioiden käsittelyyn. Tavoitteena on kuitenkin, että valtuutettu voisi lisätä ennakoivia toimiaan yhdenvertaisuuden edistämiseksi yhdenvertaisuuslain mukaisesti, muun muassa yhdenvertaisuussuunnittelun valvonnan osalta. Työllisyysalueet ovat vuoden 2025 alusta merkittävässä asemassa yhdenvertaisen työelämän toteuttamiseksi. Koskimme huomioitamme yhdenvertaisuuden edistämisestä työvoimapalvelu-uudistuksesta [kirjeeseen](#), joka lähetettiin työllisyysalueille elokuussa 2024.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää yleisesti huolensa siitä, että tiukkenevassa julkisen talouden tilanteessa eri toimijat siiloutuvat, ja että koordinaatio ja yhteistyö koetaan kuormittavana. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien kohdalla on kuitenkin usein kysymys moninaisista palvelujen ja tuen tarpeista, joita kukaan yksittäinen viranomainen ei voi

tarjota. Tässä tilanteessa on erityisen tärkeää, että toimivia yhteistyörakenteita ylläpidetään ja että niitä resursoidaan. Esimerkkinä voidaan mainita lähisuhdeväkivallan tunnistamisen riskejä arvioivat monialaiset MARRAK-yhteistyöryhmät, joissa sosiaali- ja terveydenhuolto ovat keskeisessä asemassa. Naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan torjumiseksi tarvitaan myös edelleen vahvempia rakenteita, kaikille hyvinvointialueille. Valtuutettu naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana katsookin, että tästä kokonaisuudesta olisi erittäin perusteltua säätää lailla, jotta kaikkien hyvinvointialueiden asukkailla olisi yhtäläiset mahdollisuudet tukeen ja apuun väkivaltatilanteissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

